

Гриньків Ольга

викладач

кафедри українознавства та лінгводидактики
Одеська національна академія харчових технологій
(м. Одеса, Україна) grynkiivolga.ukr@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2036-9764

МІКРОПОЕТИКА ТВОРУ Й ЛІТЕРАТУРНА АНТРОПОЛОГІЯ (до проблеми гастрономічних кодів новели І. Франка «Пироги з черницями»)

У статті розглянуто такий важливий аспект цілісності літературного твору, як мікропоетика. Водночас простежено зв'язок антропології із структурою художньої цілісності. Зроблено висновок про роль уречевленого та предметного рядів твору, його семіотичні сенси, соціокультурний статус. Теоретичну концепцію розглянуто на прикладі новели І. Франка «Пироги з черницями», у якій сюжетоутворюючими є гастрономічні коди. Їжа постає центральним образом із численними додатковими семантичними конотаціями, контекстуальними смислами, потужним психологічним підтекстом. Акцентовано на антропологічних характеристиках мотиву їжі, її тісному зв'язку з внутрішньою поведінкою людини, культурно-історичною епохою.

Гастрономічні коди характеризуються потужною моделюючою функцією, здатні відтворювати найзагальніші тенденції соціально-історичного життя. Зроблено висновок про цільний зв'язок цього рівня поезити з іншими рівнями структури літературного твору.

Ключові слова: антропологія, мікропоетика, цілісність, їжа, літературна гастрономія, поведінка, гуманітаристика, сакралізація, архетип.

Grinkiv O. V. Micropoetics of the work and literary anthropology (to the problem of gastronomic codes of I. Franko's short story "Pies with nuns").

The article considers such an important aspect of the integrity of a literary work as micropoetics. The connection between anthropology and the structure of artistic integrity is traced. The conclusion is made about the role of materialized and objective series of the work, its semiotic meanings, socio-cultural status. The theoretical concept is considered on the example of I. Franko's short story "Pies with nuns", in which the plot-forming are gastronomic codes. Food appears centrally with numerous additional semantic connotations, contextual meanings, and a powerful psychological connotation. Emphasis is placed on the anthropological characteristics of the motive of food, its close connection with the inner behavior of man, the cultural and historical epoch. Literary gastronomy as an aspect of

micropoetics is also interpreted in the context of stereotypes as established patterns of perception of another, another, different. Thus stereotypes are estimated according to laws of national literary process and have individual coloring in each epoch.

Gastronomic codes are characterized by a powerful modeling function, able to reproduce the most general trends of socio-historical life. It is concluded that this level of poetics is closely connected with other levels of the structure of a literary work.

Key words: *anthropology, micropoetics, integrity, food, literary gastronomy, behavior, humanities, sacralization, archetype.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Мікропоетика літературного тексту — це особлива сфера речей, предметів, явищ, непомітних подій і ситуацій, яка дозволяє читачеві побачити всю глибину та складність, композиційну багатшаровість, сюжетну строкатість і образне розмаїття художнього цілого. Традиційно її досліджували в контексті структури твору як такого, допоміжного й ілюстративного пласту авторської моделі світу, концепції особистості та ін. Мікропоетика, мікросвіт, периферійні зони художнього тексту становлять один із стрижнів його цілісної структури й дозволяють зрозуміти, як через часткове, подробицю або деталь утілюється авторське висловлювання, сенси, семантика. Польський літературознавець Є. Фаріно виокремлював так званий предметний світ у зв'язку з його моделюючими функціями в тексті. *«Предмети і явища навколишнього світу потрапляють у світ художнього твору як носії тих або інших смислів, тих або інших якостей і властивостей, тобто як маніфестації певних моделюючих категорій»* [13, с.279]. Ідеться про те, що художній твір постає замкненою цілісністю, у якій містяться модель світу, авторські уявлення про космос та ін. Варто зауважити, що відношення між явищами та предметами у творі завжди системні, продиктовані письмемницькими настановами й суб'єктивними візіями світу.

У структурі твору виокремлюється особливий статус речі, яка має сюжетоутворююче значення. На сучасному етапі річ розглядається в широкому контексті, долаючи обмежені рамки традиційної поетики та набуваючи неабиякого антропологічного значення. Тому надзвичайно актуальними постають поняття концепту речі, художнього предмету, образу речі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Царина мікропоетики — найважливіша з погляду літературної антропології. Літературознавство останніх десятиліть багато уваги приділяє аспектам вивчення мікропоетики. Серед найвідоміших досліджень можна

назвати працю О. Чудакова «Предметний світ літератури (До проблеми категорій історичної поетики)». На думку літературознавця, художній світ автора, його концепція дійсності щільно пов'язана із зображенням речової сфери, яка має не лише локальний характер, а продукує типи художнього мислення, впливає навіть на естетику літературних напрямків. Водночас речі містять особливу енергетику, мають філософський та ідеологічний виміри, ілюструють конкретні риси та прикмети культурно-історичної епохи. Як зазначає літературознавець, письменник постає «носієм речових інтенцій часу». Це окремий рівень цілісності тексту, функція якого визначена так: «*Характер речоспрямованості не менше, ніж слово, і раніше, ніж сюжет і герой, промовляє читачеві про індивідуальність автора*» [15, с. 254]. Функціонування речі в художній цілісності пов'язане також з її перетворенням згідно з авторськими настановами й культурною парадигмою. Не менш відомим є дослідження В. Топорова «Річ в антропоцентричній перспективі», у якому так звану літературну реалогію розглянуто крізь призму людської суб'єктивності. Учений розмірковує про інтимний внутрішній діалог людини з речами, про особливий речовий космос як рамку, межу людського світу, простір її діяльності. Цей простір прив'язує до «*побуту, його дрібницям, до тієї атмосфери, яка створюється речами і яка перетворює їх з простої сукупності, безладного набору в близький душі осмислений порядок, життєву опору — в “речовий” космос. Формування цього комплексу немовби зрівноважує становлення “космічного” почуття, компенсує космічну безпритульність домашнім затишком, обжитістю, вогнищем, у якого може відігрітися душа. . .*» [12, с. 27].

Доцільно застосовувати до вивчення речового ряду як рівня мікропоетики концепцію «вторинних моделюючих систем» Ю. Лотмана. Реальний предмет, потрапляючи в авторський світ, зазнає трансформації та стає носієм далеких від первинних сенсів і значень. Важливо, що ці наукові погляди перегукуються з ідеями Є. Фаріно про незрівнянно більший масштаб предметних одиниць у художньому тексті, про утворення за допомогою предметів і речей систем і парадигм. В українському літературознавстві розробляється категоріальний апарат і методи дослідження речових кодів на матеріалі національної літератури. Варто акцентувати на фундаментальній праці Н. Городнюк «*Res incognita: семіотика речі у східнослов'янському романі першої половини XIX століття*», у якій дослідниця виокремила низку найважливіших термінів і понять із цієї царини. Одним із них є концепт речі як сукупність

усього того, що акумулювалося протягом тривалого часу. За такої умови розрізняються межі між знаком і концептом. Вельми цікаво, що ці теоретичні категорії відразу пов'язуються з темою їжі як сигнальною, знаковою в численних творах літератури. «Часом (у ситуації еквівалентності) концепт ототожнюємо з мотивом (наприклад: концепт їжі і мотив їжі), цілком усвідомлюючи при цьому, що один концепт здатен генерувати низку мотивів (наприклад, концепт їжі – мотиви насолоди, поглинання, здорової та нездорової їжі тощо), а один мотив – актуалізуватися різними концептами» [3, с. 56]. Дослідниця використовує поняття речевості й речовізму, тобто манери та стилю автора й оприявлення в тексті образів речей. Крім того, речі як найважливіша складова мікропоетики постають носіями наступних функцій: аксесуарної, світомоделюючої, ідейно-художньої, культурологічної, характерологічної, сюжетно-композиційної, сюжетогенерувальної, психологічної, асоціативної, інтертекстуальної, мотивогенерувальної, текстогенерувальної, кроссдискурсивної. На останній варто зупинитися докладніше, оскільки вона пов'язана з організацією текстової цілісності, рухом сюжету і зміною векторів духовного розвитку героя. Речі постають маркерами неречових відношень у тексті, можуть актуалізувати ідеологічні, еротичні та ін. коди.

Узагальнення напрацювань літературознавчого та загальногуманітарного характеру уможливає виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вони дозволяють нам побачити тему літературної гастрономії в широких обшарах і принципово нових наукових контекстах. Їжа в межах уречевленої картини світу й художнього тексту набуває потужної семіотичної забарвленості. Причому потрібно розрізнити харчові коди в різних типах літературно-художньої свідомості – модерністській вишуканості їстівних образів, естетизації літературної гастрономії, ототожнюванні її зі сферою високого мистецтва, прагматичній функції ідеологічних образів їжі, які не передбачають насолоди як неприйняттого густативного елемента, реалістичному моделюванню колоритних і соковитих образів поглинання. Проте архетипні моделі поведінки, міфологічна й ритуальна функції їжі не залежать від цих моментів і базуються на загальних антропологічних чинниках. У методологічному відношенні вельми важливими є праці Г. Зіммеля «Соціологія трапези», П. Сорокіна «Голод як фактор. Вплив голоду на поведінку людей, соціальну організацію та суспільне життя». У цих дослідженнях їжа розглядається в контексті соціологічної та психологічної парадигм.

Крім того, ідеться про значущу комунікативну функцію трапези, яка об'єднує, зближує, провокує духовно-культурний діалог. Тракткування їжі під час трапезування передбачає подолання її суто матеріально-тілесних сенсів і вихід у поле надособистісного, універсального, глобального. Г. Зіммель писав: *«Формальні норми вивичуються над флюктуючими потребами індивіда; соціалізацію трапези вони піднімають до естетичної стилізації, яка, в свою чергу, впливає на них. . . Нарешті, регулювання застільних манер, їх унормування відповідно до естетичних принципів є результатом соціалізації трапези»* [5, с. 189].

Французький філософ Е. Левінас зазначав, що їжа постає засобом функціонування у світі, встановлення з ним контакту, розмежування свого й чужого. Вона передусім є самоідентифікацією, віднайденням своєї самості, тому найголовнішим є *«перетворення інакшого в Тотожне»* [8, с. 134]. Крім того, саме їжа сприяє виникненню бінарної опозиції насолоди й голоду, крізь яку ми простежуємо становлення людської ідентичності. Із цієї ідеєю корелює погляд М. Бахтіна, який вважав, що через їжу, поглинання здійснюється діалог зі світом. Прикметно, що його концепція карнавальності опосередковується ґетевським поглядом на *«принцип харчування, яким тримається весь світ, яким просякнута вся природа»*. Ці використані вченим в епіграфі слова ілюструють хід його думок про бенкетні образи в літературі та культурі, тотальність і універсальність народних форм дозвілля, бенкетів, стихійних гулянь, карнавалів. Їжа виступає своєрідною віссю, об'єднуючим стрижнем поколінь, найголовнішою реалією традиційних форм життя. Вона сублимує суспільні процеси, віддзеркалює культурні орієнтири, виступає потужним жанротворчим чинником. Ці майже не опрацьовані стосовно української літератури концепції слугують для нас своєрідним містком до філософсько-антропологічних вимірів гастрономічної теми в обраному для аналізу тексті.

Формулювання мети та завдань статті. Дослідити механізм сполучення елементів мікропоетики літературного твору з його цілісною структурою видається евристично вартісним з огляду на актуальність у сучасній гуманітаристиці ідей і концептів антропології. Вирішувани завдання пов'язані з постулюванням наступних тез і положень: 1. Способи введення гастрономічної теми в сюжетно-композиційну структуру твору; 2. Функціонування їстівних образів як антропологічних характеристик, опосередкованих маркерів психологічної поведінки героїв; 3. Акцентування на ритуальності й

церемоніальності процесу приготування їжі, сакралізація її статусу; 4. Дослідження архетипів, пов'язаних із їжею та її поглинанням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оригінальним художнім рішенням гастрономічної теми є новела І. Франка «Пирогои з черниціями». Відразу слід наголосити на автобіографічній проекції твору. Відомо, що пиріг — одна з найулюбленіших страв родини Франка. Н. Тихолоз у своєму дослідженні кулінарних смаків письменника наводить навіть рецепт пирога, який виготовляла дружина Ольга Франко-Хоружинська на іменини та дні народження. Розмірковуючи на тему їжі в житті та творчості Франка, дослідниця зазначає: *«Звісно, тема їжі не могла не позначитися на творчості письменника і “смачні” епізоди часто трапляються у творах Франка як от: в оповіданні “Пирогои з чорниціями” Франко дуже майстерно описав процес приготування вареників, які в Галичині звикли називати пирогами, також не оминув і тему чаювання. У “Сойчиному крилі” в одній із сцен головні герої п'ють чай з смородиновими конфітюрами, між іншим, улюбленими конфітюрами Ольги Франко. А от “найсмачнішим” м'ясним твором Івана Франка є казка “Лис Микита”, у якій “м'ясо просто бігає живцем”, а в сільських спіжарнях пахне ковбасами, шинками, вуджениною, салом та іншими смаколикками»* (Тихолоз). Ретельне дослідження побуту письменника цікавить і В. Герей, який виписує всю процедуру виготовлення родинного пирога.

Образ пирогів є самодостатнім, сюжетоутворюючим, моделюючим. Новелістичній дії передує риторичний опис пирогів, своєрідна ода, що вводить у тему: *«Що за добра-предобра річ пироги з черниціями! Хто їх не їв, а ще таких, які спеціально вміє варити і виготовляти Хане Гольдбаум, — жаль сказати, таких, що не їли подібних пирогів, буде, мабуть, чи не більше на світі від таких, що їли, — той і думкою не здумає і в сні не виснить, яка се добра річ пироги з черниціями. Гарячі, маслом обліті, цукром посипані, вони так і розпливаються в роті»* [14, с. 201]. Відразу відзначимо, такий зачин уводиться не випадково, він має на меті суттєве антропологічне завдання. Сам стиль оповіді пронизується людськими інтенціями, наповнюється відверто суб'єктивним змістом. Франко звертається до так званого єврейського типу нарації, стилістика й метафорика якої щільно пов'язана з психологією персонажів.

Пирогои як центр оповіді зображено всебічно, висвітлено всі грані цього монументального образу. По-перше, акцентовано на незвичайних смакових якостях пирогів, які деталізуються різноманітними відчуттями: дотиковими, зоровими, смаковими.

Крім того, підкреслюється особлива ритуальність їх виготовлення, це майже утаємничений сакральний акт, який мав місце раз на тиждень. Неквапливий, докладний опис їжі дорівнює тому ступеню насолоди, яку отримують від пирогів поціновувачі. Автор зупиняється на деталях і дрібницях внутрішнього змісту, так би мовити, матеріальних складниках смачних пирогів. Так чорниці обов'язково повинні бути свіжозакупленими, до найкращого борошна додавалися «аж цілі три яйця». З важливістю цієї процедури корелює сильне емоційне збудження, психологічна нестабільність героя новели, який прагне підглядіти, подивитися на містерію приготування. Водночас нетерплячість зростає і підвищує смакову цінність пирогів.

Вельми оригінальний підхід письменника в тому, що він поєднав гастрономічний мотив з обміном, торгом, угодою. Адже Лейбуньо продає свої пироги батькові, після чого напруження зростає. Воно пов'язане передусім із нездоланим бажанням усе ж таки скуштувати пироги, тобто задовольнити свої смакові потреби. А проте його думки зосереджені на улюбленій страві й на тому, що мати ще не почала їсти свою порцію. Психологія героя, зрештою, узгоджується з подальшим розвитком сюжету, бо ж мати віддасть йому свій шматок. З погляду літературного психологізму, логіка дії виправдана та зрозуміла. Т.Пастух зазначає: *«Лейбуньо планує хитрий хід, що будується на потужному інстинкті збереження роду: батьки, а матері особливо, віддають дітям найкраще, відривають від свого задля дітей, віддають останній шматок своєму чадові»* [11, с. 57].

Слід зауважити, що атмосфера густативності, непереборного бажання поглинати смачне, ритуальне, знайоме у творі нагнітається. Гострий момент, коли батько накидається на щойно куплені в сина пироги, цмокає, смакує, а Лейбуньо «голосно плаче» і вигукує: «А я пирогів не їв!». Проте далі настає виховний момент, пов'язаний з усвідомленням національно забарвленого концепту «гешефтсмана», тобто купця. З позиції жанрової структури перед нами новелістичний поворотний момент. Дія розвивається за напруженим сценарієм. Мати не віддає своєї порції синові, а на його очах годує пирогами собаку. Отож психологічні трюки Лейбуньо не вдалися, наштотхнулися на виховну поведінку Хане. Оповідний план твору набуває філософсько-психологічної забарвленості, вирішується питання згубного та фатального впливу грошей на дитину. Автор простежує в хронікальній формі процес поступового узалежнення від влади грошей у родині Гольдбаумів. Підкреслено кровну спорідненість у ставленні до матеріального членів родини: «Такого батька така й дочка». Крім

того, влада матері є незаперечною, їй цілковито підкорені чоловік і син, вона вимагає фінансових звітів, забирає всі гроші та зберігає їх у вертгаймівському сейфі. Автор влучно резюмує: «... взагалі нічого не любить, крім грошей».

У новелі можна виокремити своєрідний оповідний центр, пов'язаний якраз із образом пирогів. Напередодні семиліття сина Хане вирішила влаштувати свято та приготувати його улюблену страву. Цей епізод виписаний знову ж таки у площині виховання Лейбуньо, до якого мати звертається з напутніми порадами: *«Вчися добре! Тепер треба мати голову, аби доробитися маєтку! Як вивчили усі школи, то тоді знайдеш собі таку жінку, що буду мати не десять, але сто тисяч посагу. А гроші – то велика річ!... У школі зійдеши з різними дітьми, а найбільше там буде “гоїв”. Держися тих, хто краще вбрані, паничків, не попускайся їх, хоч би тебе й ногами копали. У них така натура, але від них можна найбільше скористати. Не забувай, що ти жид, а жид мусить бути “Geschäftsmann”...»* [14, с. 204]. Перед нами вельми цікава сцена, пов'язана з конструюванням стереотипів, національно упереджених уявлень про інших і підкреслення переваг своєї. Варто докладніше зупинитися на цьому аспекті в більш широкому контексті. Г.Грабович у статті «Єврейська тема в українській літературі XIX і початку XX століття» виокремлює три моделі рецепції єврейства, які відбивають динаміку засвоєння цієї теми у вітчизняній словесності: стереотипна, соціально-моральна (реалістична), політико-економічна. Домінують, звісно, стереотипні уявлення про представників богообраної нації. Зображення євреїв постає дещо схематизованим, більш-менш чітко поляризованим, колективні уявлення про них відбивають насторожене ставлення, побоювання, відверту неприязнь, навіть ворожість. Потрібно зауважити, що на момент створення новели «Пирого з черницями» вищезазначені моделі вже співіснували, синтезувалися в площині художньої цілісності. На думку літературознавця, єврейська тема слугувала своєрідним лакмусовим папірцем історико-літературного процесу, відбивала соціокультурні тенденції, поставала барометром рівня художності. Крім того, образи євреїв сприяли виробленню яскравих імагологічних проєкцій української літератури, репрезентаціям інших з позицій своєї національно-ментальної сфери.

Стереотип формується не в полі особистого досвіду, а в площині традиції, постає як характеристика суспільної свідомості, культурної доби. Це спрощені уявлення про інші етноси, іноді схематизовані й карикатурні. До того ж стереотип відображає емоціональне ставлення

до образу, оціночний підхід до зображуваного. До речі, Г. Грабович докладно зупиняється на висвітленні єврейських стереотипів у Франка. *«Помітного розвитку трактування єврейської теми набуло у творчості Франка. Його зацікавлення євреями та юдаїзмом, відображене в його поезії, прозі, перекладах та публіцистиці, було величезним»*. Літературознавець вбачає вплив натуралізму Е. Золя в трактуванні образу єврея українським письменником. Особливо це стосується повісті *«Воа constrictor»*, *«не лише натуралістичного зображення соціального та індивідуального розкладу, нищівних впливів оточення та спадковості, в наголошенні соціпатології, розгнужаної капіталістичної експлуатації тощо, але і в самій спробі використати літературний твір (ідеї Золя про “експериментальний роман”) на зразок лабораторії для перевірки та підтвердження наукових соціальних тез»* (Грабович).

Ця експериментальність, настанова на психологічне випробування присутні і в новелі *«Пирого з черниціями»*. Пропонована матір'ю модель поведінки героя — це набір практичних порад задля матеріального збагачення, у ній немає навіть натяку на духовний розвиток особистості. Своєрідною кульмінацією теми є торг батька із сином за пироги. Варто зауважити, що письменник звертається до архетипу, використовуючи навіть образність і текстуальні вкраплення біблійського наративу. Згадується *«срібна спокуса»*, яка викликає в пам'яті читача потужний потік асоціацій, пов'язаних із Біблією. Письменника цікавить містерія зради, яку він пристосовує до конкретної життєвої історії. Юда продає Христа за тридцять срібляків, тобто зраджує, певною мірою повертає хід історії, отже, слугує мотивною проекцією подальшої літературної традиції. А.Нямцу слушно зауважує: *«Активізація образу Іуди, включення його семантичного комплексу в реалістично-побутовий контекст здійснюється літературою багатопланово і в більшості випадків спрямованою на життєве “опредмечування”, морально-психологічну конкретизацію та його людське заземлення. При цьому введення загальновідомої семантики образу в змістову структуру літературного твору найчастіше здійснюється в двох напрямках: використання її усталеної аксіологічної символіки задля масштабності і всезгальності конкретної екзистенціальної ситуації, з одного боку; уподібнення євангельської абстракції певної життєвої колізії, поведінкового прояву певного психологічного типу — з іншого»* [10, с. 228].

Отже, Франко створює у своїй новелі образ майбутнього купця, гешефтсмана, який проходить загартовування в сімейному колі. Жанр

новели якнайкраще сприяє послідовності відтворення цього процесу в його дієвості, акційності. Причому раціональна виховна система матері всіяко узгоджується з характером подієвості твору. Перед першим відвідуванням школи Лейбуньо Хане готує його улюблені пироги і в майже урочистій атмосфері повчає сина, даючи корисні, з її погляду, життєві поради. Знову ж таки спрацьовує національний стереотип, на якому ґрунтується система Хане. Вона немовби пробуджує в синові відчуття колективності, стимулює потребу слідувати здавна усталеним зразкам національної поведінки («не забувай, що ти жид, а жид мусить бути *Geschäftsmann*»). Ба більше, вводиться мотив торгу, угоди, який має сюжетне розгортання і розглядається крізь призму антропологічних характеристик. З'ясовується, що найважливіше: товар або гроші. На цій колізії побудовано весь епізод, у залежності від пріоритетів гешефтсмана атрибутується його статус, спроможність утілити риси ділової людини. А. Малиновський у статті «Євреї як інший у вибраних творах української літератури ХІХ століття: соціально-антропологічна ідентифікація» докладно зупиняється на моделі торгу в українській літературі у зв'язку з єврейською темою. Торг інтерпретується як ритуал зі своїми чітко визначеними функціями. *«Торг часто переосмислюється, переводиться в етико-психологічну і навіть релігійну площину... У процедурі торгу акценти переставляються, жорсткі рамки прагматичної комунікації знімаються... Умовно кажучи, торг змінює свою стратегію, підставляючи на місце еквівалентного обміну нееквівалентний. Це торг, який перетворюється в дар. З товарів як об'єктів торгу знімається ціна, вони важливі не як такі, а як умова міжособистісного спілкування»* [9, с. 285].

Однак, від цієї антропологічної моделі відрізняється та суто практична ситуація обміну, яку конструює І. Франко. Роль матері майбутнього гешефтсмана полягає в підкресленні значущості товарно-грошових відносин, у полі яких опиняється її власна дитина. Проте сила густативу є тим контекстом, який психологізує оповідь, сприяє уникненню односпрямованості та надмірної схематизованості конфлікту. С. Ковпик слушно зазначає: *«Дія смачних пирогів на рецептори смакового аналізатора шестилітнього Лейбуньо була справді сильною і майже непереборною, але “егоїстично-виховні” дії і вчинки батьків вивели його із себе зовсім. Так, І. Франко показав силу впливу густативу не лише на настрої і стани шестирічної дитини, а й на свідомість її батьків, котрі використовуючи надпотужні густативно-почуттєві функції пирогів з чорницями,*

намагалися безпощадно сформувати в шестилітньої дитини інстинкт примітивного торговця і тим травмували його ще нестійку і несформовану психіку, а, може, й здоров'я взагалі. Одне залишається поза сумнівом — дитина ніколи не забуде саме такого “густативно-виховного” потрясіння» [7, с. 40–41]. Безсумнівно, густативність доречно розглядати в контексті естетичної парадигми епохи, зокрема, концепту насолоди їжею, отримування життєвих насолод, відверто гедоністичної позиції персонажа літератури порубіжжя. Можна провести паралелі з подібним трактуванням теми у В. Домонтовича («Без ґрунту», «Дівчина з ведмедиком»), В. Підмогильного («Місто») і т. ін. Причому насолода від їжі постає різною, еволюціонує в залежності від часу, соціально-історичної ситуації, типу художності. Цей аспект рухливості мотиву, його, так би мовити, відкритості, наголошує Н. Городнюк, «від модернізму — з його увагою до вишуканої їжі, акцентованим гурманством героїв, естетичною насолодою в акті їди, коли їжа підноситься до витвору мистецтва, — до соцреалізму, у якому естетика їжі підмінюється ідеологічною риторикою з виразною заборонаю будь-яких насолод як глибоко ворожих» [3, с. 249].

Висновки та перспективи розвідок у цьому напрямку. Отже, новела «Пирого з черниціями» з допомогою лаконічних композиційних форм і промовистих деталей відтворює складний психологічний процес, діалектику внутрішньої поведінки героя, сферу його емоційності. Майстерність І. Франка полягає у вдалому сполученні засобів художньої образності з чинниками літературної антропології та психології персонажа. Завдяки цьому створюються синтетичні образи неабиякої глибини та значеннєвого змісту. Письменник пропонує модерністську візію гастрономічної теми в контексті проблем психоаналізу, філософії, культури. Мікропоетика з її уречевленістю, рясною предметною деталізацією лише унаочнює, увиразнює звучання буттєвої, екзистенційної складової твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гастрономічні шляхи Івана Франка у Львові [Електронний ресурс]. URL: <http://photo-lviv.in.ua/hastronomichni-shlyahy-ivana-franka-ulvovi/>
2. Герей В. Побут Івана Франка [Електронний ресурс]. URL: https://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/05/blog-post_2.html

3. Городнюк Н. *Res incognita: семіотика речі у східнослов'янському романі першої половини XIX століття* : монографія. Дніпро, 2017. 560 с.
4. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. Київ, 1997. С. 238–258.
5. Зиммель Г. Соціологія трапези. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2010. № 4. С. 187–192.
6. Інший Франко: кулінарні смаки та традиції родини письменника [Електронний ресурс]. URL: http://tvoemisto.tv/exclusive/intervyyu_tvogo_mista_inshyyu_franko_kulinarni_smaku_ta_tradytsii_rodyny_pysmennyka_79842.html
7. Ковпик С. І. Поетика густативів (на матеріалі української прози XIX століття) : монографія. Кривий Ріг, 2014. 179 с.
8. Левинас Э. *Тотальность и бесконечное*. Москва — Санкт-Петербург, 2000. 416 с.
9. Лотман Ю. М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. Статьи. Исследования, заметки. СПб, 2000. С. 12–148.
10. Малиновский А. Т. Еврей как *иной* в избранных произведениях украинской литературы XIX века: социально-антропологическая идентификация. *Antropologiczne aspekty literatury*. Białystok, 2019. С. 277–290.
11. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования). Черновцы, 2007. 520 с.
12. Пастух Т. Психопоетика новели Івана Франка «Пироги з черницями». *Українське літературознавство* : збірник наук. праць. 2003. Вип. 66. С. 55–63.
13. Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического. Москва, 1995. 624 с.
14. Фарино Е. Введение в литературоведение. СПб, 2004. 639 с.
15. Франко І. Збір. тв: у 50 т. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 16.
16. Чудаков А. П. Предметный мир литературы (К проблеме категорий исторической поэтики). *Историческая поэтика. Итоги и перспективы изучения*. Москва, 1992. 319 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hastronomichni shliakhy Ivana Franka u Lvovi [Gastronomic ways of Ivan Franko in Lviv]. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://photo-lviv.in.ua/hastronomichni-shlyahy-ivana-franka-u-lvovi/>
2. Herei V. Pobut Ivana Franka [Life of Ivan Franko]. [Elektronnyi resurs]. URL: https://na-skrzyzhalyah.blogspot.com/2016/05/blog-post_2.html
3. Horodniuk N. (2017). Res incognita: semiotyka rechi u skhidnoslovianskomu romani pershoi polovyny XIX stolittia: monohrafiia [Res incognita: semiotics of things in the East Slavic novel of the first half of the XIX century]. Dnipro. 560 s. [in Ukrainian]
4. Hrabovych H. (1997). Do istorii ukrainskoi literatury: Doslidzhennia, ese, polemika [To the history of Ukrainian literature: Research, essays, polemics] Kyiv. S. 238–258. [in Ukrainian]
5. Zimmel G. (2010). Sotsiologiya trapezyi [Sociology of the meal]. Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing. 4. S. 187–192. [in Ukraine]
6. Inshyi Franko: kulinarni smaky ta tradytsii rodyny pysmennyka [Another Franco: culinary tastes and traditions of the writer's family]. [Elektronnyi resurs]. URL: http://tvoemisto.tv/exclusive/intervyu_tvogo_mista_inshyy_franko_kulinarni_smaky_ta_tradytsii_rodyny_pysmennyka_79842.html
7. Kovpik S. (2014). Poetyka hustatyviv (na materialy ukrainskoi prozy XIX stolittia). [Poetics of gusts (on the material of Ukrainian prose of the XIX century)]. Kryvyi Rih. 179 s. [in Ukrainian]
8. Levinas Je. (2000). Total'nost' i beskonechnoe [Totality and infinite]. Moskva-Sankt-Peterburg. 416 s. [in Russia]
9. Lotman Yu. M. (2000). Semiosfera. Kultura i vzryiv. Vnutri myislyaschih mirov. Stati. Issledovaniya, zametki. [Semiosphere. Culture and explosion. Inside thinking worlds. Articles. Research, notes]. SPb. S. 12–148. [in Russia]
10. Malinovskij A. T. (2019). Evrej kak inoj v izbrannyh proizvedenijah ukrainskoj literatury XIX veka: social'no-antropologicheskaja identifikacija [The Jew as Different in Selected Works of Ukrainian Literature of the 19th Century: Socio-Anthropological Identification]. Antropologične aspekty literatury. Białystok. S. 277–290. [in Russia]

11. Njamcu A. (2007). Mif. Legenda. Literatura (teoreticheskie aspekty funkcionirovaniya) [Myth. Legend. Literature (theoretical aspects of functioning)]. Chernovcy. 520 s. [in Russia]
12. Pastukh T. (2003). Psykhopoetyka novely Ivana Franka «Pyrohy z chernytsiamy» [Psychopoetics of Ivan Franko's short story "Pies with nuns"]. *Ukrainske literaturoznavstvo. Zbirnyk nauk. prats. Vyp. 66.* S. 55–63. [in Ukrainian]
13. Toporov V. (2004). Mif. Ritual. Simvol. Obraz. Issledovaniya v oblasti mifopojeticheskogo [Myth. Ritual. Symbol. Form. Research in the field of mythopoetic] M. 624 s. [in Russia]
14. Farino E. (2004). Vvedenie v literaturovedenie [Introduction to Literary Studies]. SPb. 639 s. [in Russia]
15. Franko I. (1978). Zibr. tv: U 50 t. K.: Nauk. Dumka. T. 16. [in Ukrainian]
16. Chudakov A. (1992). Predmetnyiy mir literatury (K probleme kategoriy istoricheskoy poetiki) [The Subject World of Literature (On the Problem of the Categories of Historical Poetics)]. *Istoricheskaya poetika. Itogi i perspektivy izucheniya.* Moskva. 319 s. [in Russia]